ISSN 2559-3390 RTS III-IV, 2019-2020

Centenarul la polonezi și la români. Istoria unei retorici culturale

Kazimierz Jurczak
Universitatea Jagiellonă din Cracovia
kazimierz.jurczak@uj.edu.pl

Pentru a cita acest articol: Jurczak, K., 2019-2020, „Centenarul la polonezi și la români. Istoria unei retorici culturale”. *Romanian Studies Today.* III-IV, p. 51-60.

The Centenary as celebrated by Romanians and Poles. The History of Cultural Rhetoric (Abstract)

Starting from the centenary of the Great Union and, respectively, of the Regainment of Independence, celebrated by Romanians and Poles in 2018, the text confronts the contemporary perspective on them with the historical realities from one hundred years ago. The author declares himself against the thesis according to which there are similarities between the historical fate of the two states/nations and he proves this through a series of arguments. It is analyzed, among others, the internal political situation in both of the countries, the position of the interwar political leaders (Piłsudski, Dmowski, Averescu, Brătianu etc.), the confrontations of ideas etc. A special chapter is dedicated to the way of perceving of the historical moment of 1918 during the communist period.

Keywords: the Great Union, the Regainment of Independence, nationalism, social conflict, interwar period.

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

Marea Unire și Recâștigarea Independenței sunt două noțiuni-cheie în discursul istoric cu privire la secolul al XX-lea al românilor și al polonezilor, noțiuni devenite între timp clișee, dar în anul 2018 având un caracter de real punct de reper. Ambele națiuni aparțin grupului celor din zona central-europeană care în 1918 au beneficiat de pe urma destrămării marilor imperii – austro-ungar, țarist și german. Faptul acesta duce deseori la falsa, în opinia noastră, impresie a unei comunități de destin și a unei similitudini în ceea ce privește modul de a privi istoria de către cele două societăți contemporane. În realitate, atât experiențele legate de Primul Război Mondial (organizarea juridico-statală a teritoriului, formele de implicare în acțiuni militare, evoluții social-economice, opțiuni ideologice ale elitei etc.) cât și cele din perioada de după conferința de pace, îi situează pe români și pe polonezi destul de departe unii de alții.

Teza principală de la care pornim este că elitele politice din Polonia și România insistă astăzi prea mult și deseori fără motiv asupra presupuselor asemănări dintre societăți și state, invocând *destinul comun, vicisitudinile istorice,* sau *misiunea cultural-politică în Europa Centrală*[1]. Fără a avea ambiția unei perspective exhaustive, încercăm totuși să punctăm unele asemănări precum și unele deosebiri. Nu este o sarcină ușoară ținând cont de absența, la vremea respectivă, a unei viziuni omogene asupra a ceea ce ar urma să se petreacă după război. La polonezi, dorința arzătoare a poeților romantici ca *marele război dintre popoare* să le readucă independența statală se ciocnește în 1914 de pasivitatea cvasigeneralizată a maselor țărănești care nu-și imaginează alt stăpân decât Țarul, Împăratul Habsburg și/sau Kaiserul.[2] În România, decizia de neutralitate a Consiliului de Coroană din 1914 este contrazisă, doi ani mai târziu, prin hotărârea de a se ralia Antantei (știm bine că ambele opțiuni pro Antantă și pro Puterile Centrale își aveau aderenții aproape la fel de numeroși[3]). Anul 1916 constituie un moment decisiv pentru ambele națiuni: România intră în război, iar polonezii, intens curtați de Germania și Austro-Ungaria (așa-zisul act de la 5 noiembrie al celor doi împărați anunță înființarea statului polonez pe fostele teritorii ocupate de Rusia țaristă), își însușesc treptat ideea unui stat propriu independent. Faptul că în

[1] Pentru a defini această tendință interpretativă bazată pe stereotip, ce-i caracterizează în primul rând pe politicienii ambelor țări, sunt tentat să preiau o formulă ingenioasă propusă de Călin-Andrei Mihăilescu, și anume *asemănătorismul,* chiar dacă autorul o aplică cu totul altor realități și altor contexte. V. *Asemănătorismul*, „Orizont", nr. 10 (1638), octombrie 2018.

[2] V. Andrzej Chwalba, interviul din *Newsweek-Historia*, nr. 10/2018, p. 19. Despre diferite viziuni ale elitelor poloneze antebelice asupra modului de a face să renască statul independent, vezi de asemenea, Nałęcz Daria, *Drogi do wolności*. [în] « Polityka. Pomocnik historyczny », nr 6/2018, pp. 19-23.

[3] V., printre altele, Radu Tudorancea, *Frontul de acasă. Propagandă, atitudini și curente de opinie în România primului război mondial*, București 2015, p. 23-46 ; Boia Lucian, *„Germanofilii". Elita intelectuală românească în anii primului război mondial,* București 2009.

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

întreaga Europă la acea dată există, se mențin și chiar sunt exacerbate idei și sentimente naționaliste constituie un factor comun, favorabil aspirațiilor celor două națiuni, și legitimându-le într-un fel voința politică.[4]

Drumul polonezilor spre recunoașterea internațională a statalității este mult mai lung și mai sinuos decât cel al românilor spre Marea Unire. La jumătatea anului 1919, România obține practic recunoașterea internațională a noilor granițe în timp ce polonezii vor încheia acest proces abia în martie 1923. În 1920 războiul cu bolșevicii pune în mare pericol existența statului polonez proaspăt reînființat. Britanicii nefiind chiar admiratori ai independenței poloneze, iar americanii angajându-se din nou pe drumul izolării de treburile europene, doar francezii oferă un sprijin militar concret și cred cu adevărat în rolul crucial al Poloniei în operațiunea de separare a plăpândei democrații germane de Rusia bolșevică.[5]

Istoricii, în general, sunt însă de acord în ceea ce privește poziția Franței, care era mai favorabilă postulatelor și aspirațiilor teritoriale ale românilor decât celor poloneze. Această atitudine se datora, pe de o parte, orientării antimaghiare a diplomației franceze din anii `20, iar, pe de alta, stabilității politico-administrative a statului român, mult mai pregnantă decât era cea a statului polon. În acest context, e foarte plauzibil să fi jucat un rol și pragmatismul politic al foștilor aliați din Antantă. România a fost, ce-i drept, învinsă militar de Germania semnând un pact dezonorant în primăvara anului 1918, dar, în același timp, și-a menținut aproape intacte structurile politico-administrative. Polonia, în schimb, renăștea ca stat prin lipirea a trei teritorii cu experiențe politico-administrative și culturale diferite. Nu erau de natură să amelioreze poziția internațională a Poloniei nici relațiile ei proaste cu vecinii, Cehoslovacia și Lituania, iar unele pretenții teritoriale formulate la adresa Germaniei (privind Silezia, Warmia și Mazuria) erau primite cu nedumerire și iritare nu numai la Londra, ci chiar și la Paris. La fel erau privite și inițiativele politico-militare ale lui Piłsudski legate de existența statului ucrainean independent (mai ales ofensiva poloneză din aprilie-mai 1920 încheiată cu ocuparea Kievului și imediata contraofensivă a bolșevicilor).

Diferența fundamentală între centenarul polonezilor și cel al românilor rămâne însă următoarea: în timp ce pentru români războiul și consecințele acestuia au constituit ocazia de materializare a ambițiilor teritoriale, pentru polonezi ele au oferit șansa de a reapărea ca stat pe harta politică a Europei; obiectiv vorbind, pentru polonezi miza războiului era așadar mult mai mare decât în cazul românilor.

Marea Unire românească și redobândirea poloneză a independenței au reprezentat scopuri politico-militare. Odată înfăptuite, însă, ele devin valori în sine. Propaganda oficială din cele două state în perioada interbelică insista, în primul rând, asupra caracterului epocal al momentului 1918 în timp ce modul de

---

[4] *Ibidem*, p. 16

[5] Włodzimierz Borodziej, *Czy w 1920 r. Zachód był gotowy poświęcić Polskę?*, *Sto pytań na 100 lat historii Polski (1918-2018)*, „Polityka. Pomocnik historyczny”, nr. 5/2018, p. 12.

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

organizare a statului și a societății treceau în plan secundar. Istoricul Krzysztof Pomian, luând parte la dezbaterile poloneze din anul 2018 consacrate Independenței, s-a referit la evoluțiile statului polonez interbelic și a polemizat cu „viziunea independenței care face abstracție de libertate și valori democratice", concluzionând că „independența nu este o valoare în sine"[6]. Pomian reia astfel ideea lui Juliusz Mieroszewski – publicist la *Kultura*, revista emigrației anticomuniste poloneze de la Paris începând cu anii '50 (condusă de Jerzy Giedroyć), care a scris cândva: „polonezii pun semnul egalității între libertate și independență. Este o abordare falsă. Polonia guvernată de un *Führer* din rândurile extremei drepte ar putea fi stat independent și suveran, dar într-o astfel de Polonie n-ar exista libertate nici pentru mine, nici pentru sutele de mii de compatrioți ai mei"[7].

Aceste observații se pot aplica și realităților românești din aceeași perioadă. O confirmă Oliver Jens Schmitt care scrie: „Între 1918 și 1938, România Mare cu greu îndeplinea criteriile impuse unui stat constituțional democratic funcțional: majoritatea alegerilor erau manipulate, alegătorii erau intimidați, mituiți, împiedicați să voteze (...), iar cenzura presei și autocenzura erau foarte răspândite"[8]. Aceeași judecată o regăsim și la Ioan Stanomir într-o carte cu o miză hermeneutică asemănătoare, și anume de revizuire subiectivă a aprecierilor stereotipizate cu privire la istoria României din ultimii o sută de ani.[9] Stanomir face o serie de alte observații pertinente referindu-se la perioada în discuție, care ne oferă posibilitatea de a compara realitățile de atunci din cele două țări. Sugestia autorului, altminteri incitantă, conform căreia „Averescu ar fi putut fi un Piłsudski român"[10], este perfect plauzibilă, însă necesită o precizare. Piłsudski nu era „soldat-politician" ca Averescu, ci politician în primul rând care, înainte să se fi pus în fruntea Legiunii militare organizate cu aprobarea și cu ajutorul austriecilor, fusese luptător socialist (Organizacja Bojowa PPS/Organizația de Luptă a Partidului Socialist Polonez, 1904), organizator al unor acțiuni subversive îndreptate împotriva absolutismului țarist [самодержавие]. Este adevărat că, nefiind militar de carieră, a organizat totuși o unitate militară și și-a dovedit talente neîndoielnice din acest domeniu, însă gradul lui de Comandant de Legiune era mai degrabă onorific, iar cel de Prim Mareșal al Poloniei (martie 1920) i-a fost oferit când deținea funcția de Șef al Statului (Naczelnik Państwa) pentru meritele lui incontestabile în reinstaurarea statalității poloneze. Toată

---

6 Krzysztof Pomian, *Na lewo jest każdy, kto nie jest endekiem,* „Gazeta Wyborcza", nr. din 29-30 septembrie 2018. O abordare la fel de critică a situației din Polonia interbelică o regăsim și la laureatul Premiului Nobel, Czesław Miłosz; ea este vizibilă mai ales în antologia de texte din epocă alcătuită și comentată de poet. V. *Wyprawa w dwudziestolecie*, Cracovia, 2000.

7 *Apud* Pomian K., *op. cit.*

8 Schmitt Jens Oliver, *România în 100 de ani. Bilanțul unui veac de istorie*, București 2018, p. 25.

9 Stanomir Ioan, *La Centenar. Recitind secolul României Mari*, București 2018, p. 48.

10 *Ibidem.*

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

activitatea lui din anii războiului fusese subordonată unui scop politic, definit de el însuși printr-o butadă: „am coborât dintr-un tramvai denumit socialism la stația numită Polonia".

Stanomir are dreptate atunci când observă: „Averescu este în anii de după 1918 legenda în jurul căreia se adună toți cei care au ambiția de a alcătui alternativa la brătienism"[11], însă Piłsudski nu venea ca alternativă la o forță politică care să fi existat anterior (eventual doar la cea din care a făcut parte el însuși, adică mișcarea socialistă). I-a fost așadar (relativ) mai ușor să îmbrace „mantia Salvatorului", cea care îl va face să adopte în politica lui, ca principale linii de direcție: „patriotismul[12], autoritarismul, centralismul și etatismul", exact elementele de profil pe care Stanomir le atribuie liberalismului brătienist! [13] Aceeași orientare am putea să o identificăm, de altfel, și la adversarii politici ai lui Piłsudski grupați în Democrația Națională condusă de Dmowski, fideli până la fanatism liderului. Dacă este evident că diferențele politice dintre cele două tabere influențează și concepțiile lor asupra patriotismului (identificarea principalelor pericole care stau în fața statului renăscut), la fel de evident este faptul că Democrația Națională, rămânând mai tot timpul în opoziție, va lansa acuzații (îndreptățite de cele mai multe ori) cu privire la practici nedemocratice folosite de regim de „asanare" [sanacja], ceea ce nu o va face însă cu mult mai dispusă de a concepe și de a respecta regulile democrației (în ciuda denumirii partidului). Atât în cazul României, cât și cel al Poloniei întreaga perioadă interbelică stă sub semnul neîncrederii față de pluralismul democratic pe care o declară sau/și practică majoritatea forțelor politice, iar aceasta e una dintre trăsăturile comune de netăgăduit ale celor două țări. Cazul lui Maniu și al țărăniștilor, fiind o excepție (plauzibilă însă doar până la un punct, dacă e să luăm în considerare practica politică din anii lor de guvernare), nu poate decât să confirme regula generală, din care în cazul Poloniei mai pot fi excluși doar socialiștii și o parte din agrarieni ai lui Wincenty Witos, atașați de principiile democrației parlamentare, dar subordonați logicii interesului de clasă.

Această trăsătură comună nu face însă mai puțin adevărat faptul că scena politică din Polonia și România interbelice diferă la modul real, iar diferențele țin de experiențe istorice diferite și de specificul identitar al celor două națiuni. Diferența fundamentală constă în rolul pregnant jucat în Polonia de forțele de stânga, de orientare socialistă, și de mișcarea sindicală; nu este chiar o întâmplare că primul guvern polonez interimar, organizat la Lublin pe 7 noiembrie 1918, a fost condus de liderul socialist Ignacy Daszyński. Următorul premier desemnat deja de Piłsudski va fi tot un politician socialist, Jędrzej Moraczewski, și de-abia

---

[11] *Ibidem.*

[12] Prin declarațiile sale, Piłsudski își merită din plin caracterizarea pe care i-o face un scriitor contemporan, Stefan Chwin: „(…) a iubit enorm Polonia și i-a disprețuit profund pe polonezi"; *Trzy niepodległości: 1918-1989-1993,* „Przegląd Polityczny", nr. 151/152, 2018, p. 26.

[13] Stanomir I., *op. cit.*, p. 52.

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

al treilea cabinet îl va forma simpatizantul Democrației Naționale, Ignacy Jan Paderewski. Conștient de opțiunile politice ale polonezilor, Piłsudski se va erija în conducătorul providențial și imparțial care oferă o alternativă atât la justițiarismul de clasă al stângii, cât și la egoismul etnicist îngust promovat de dreapta naționalistă conservatoare, sprijinită puternic de Biserica Catolică.[14] La lovitura de stat din 1926 și în politica promovată după aceea, mareșalul va recurge la sprijinul fanatic al foștilor subalterni din Legiunea Poloneză (deveniți între timp ofițerii armatei noului stat), împrejurare care amintește până la un punct de *Fasci di Combattimento* ale lui Mussolini, și este exact soluția la care nu a apelat, din varii motive, Averescu. Cea din urmă observație vine să completeze, fără însă s-o infirme, teza lui Stanomir conform căruia: „Ceea ce Averescu pierde, intrând în angrenajul constituțional al alternanței la putere, este exact dimensiunea sa mesianică și antisistem. Prăbușirea lui (...) în anonimatul politic, la finele deceniului, dovedește extraordinara accelerare a istoriei în acest interval”[15].

Și în privința rolului jucat în societate de elitele intelectuale ale celor două țări la vremea respectivă diferențele par să prevaleze asupra asemănărilor. Stanomir cu îndreptățire afirmă că: „intelectualul român aspiră să fie director de conștiință, să îndrume pe cei din jurul său, să fie vocea ce contrastează cu letargia coruptă a politicii, să fie punctul de plecare al unei noi direcții, în sens mesianic”[16]. De partea cealaltă, Dariusz Skórczewski, reflectând asupra profilului identitar simbolic polonez, observă că discursul privind identitatea națională trădează o permanentă tensiune „dintre tendințele intelectualilor de a îndruma societatea (...) și valorile prezente în tradiția `populară`, dintre cosmopolitismul elitei și patriotismul, instinctul național al maselor”[17]. Autorul polonez pune această tensiune pe seama condiției postcoloniale a societății poloneze, observând același fenomen și la celelalte națiuni din partea noastră a Europei.

Privit din această perspectivă, cazul României Mari este unul specific. Intelectualii invocați de Stanomir, precum Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru sau Radu Dragnea, nu manifestă șovăieli în alegerea dintre cosmopolitism/occidentalism și autohtonism (cum o face bunăoară clasicul

[14] Se impune, s-ar părea, în acest loc comparația cu simpatia Bisericii Ortodoxe Române pentru mișcarea legionară, însă asemănarea ni se pare una superficială; Dmowski nu seamănă prin nimic cu Zelea-Codreanu, iar ideologia Gărzii de Fier, cu a sa mistică a omului nou și cu cultul morții, se situează departe de pragmatismul Democrației Naționale (cu excepția notabilă a antisemitismului programatic). Agnosticul Dmowski a mers atât de departe în direcția pragmatismului politic, încât a teoretizat și a postulat înființarea „Statului catolic al Națiunii poloneze”. V., printre altele, J. Jan Lipski, *Katolickie państwo narodu polskiego*, Londra, 1994.

[15] I. Stanomir, *op. cit*., p.49.

[16] *Ibidem*, p. 56.

[17] Dawid Skórczewski, *Teoria – literatura – dyskurs. Pejzaż postkolonialny*, Lublin, 2013, p. 116-117.

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

literaturii poloneze, adept al scrisului angajat, Stefan Żeromski[18]), ci se alătură cu tot bagajul de arme ideologice de partea orientării „reacționare", inițiată „în forma ei matură ideologică" de Nicolae Iorga[19]. Ei sunt adevărați „directori de conștiință" angajați politic, cu prestigiul și audiența de care nu se bucură niciun intelectual polonez din perioada interbelică. Partizanatul politic al elitelor poloneze este un fenomen de dimensiuni simțitor mai reduse, diversitatea opțiunilor – mai mare, iar prestigiul sociocultural al intelectualilor – incomparabil mai slab. Situația se datorează într-un fel atitudinii anti-intelectuale manifestate de militarii grupați în jurul lui Piłsudski, dar și de mareșalul însuși (care nutrește o admirație obsesivă pentru romanticul Słowacki, neegalată de vreo simpatie pentru autori contemporani).

Ceea ce apropie ambele țări de la acea vreme este cu siguranță transformarea evenimentului istoric din 1918 într-un mit. Trebuie doar precizat că guvernanții polonezi aveau o dilemă legată de alegerea momentului istoric crucial: să fie data apariției lui Piłsudski, venit din închisoarea germană, la Varșovia (11 noiembrie) sau victoria finală asupra bolșevicilor din anul 1920, atribuită exclusiv mareșalului (nu și de adversarii lui, mai apropiați de adevărul istoric)? Până la urmă, dar abia începând din 1937, se va opta pentru ziua de 11 noiembrie, însă și așa data aceasta va fi puternic concurată de sărbătoarea Mariei, Maicii Domnului, din 15 august, când s-a fixat și Ziua Armatei Poloneze[20]. Toate acestea se desfășurau sub semnul unui militantism romantic reînviat, bazat pe absolutizarea tradiției nobiliare, cu un iz anarhic și de cele mai multe ori păgubitoare, de a se împotrivi oricăror încercări de îngrădire a libertății.[21] Mitizarea evenimentului avea pentru guvernanții de atunci o evidentă miză propagandistică, servea unor scopuri moral-educative, mobilizării generale, dar îndeplinea și funcția de alibi politic pentru cei aflați la cârma țării și responsabili de slaba, în general, evoluție a economiei și de sărăcia generalizată a mai multor grupuri sociale (țărani, în primul

[18] Vezi, de exemplu, romanul acestuia, *Przedwiośnie* [Primăvară timpurie], 1924, dar și polemicile lui cu un promotor al modernității culturale, Karol Irzykowski, care apăra autonomia creației literare (asemenea lui Eugen Lovinescu).

[19] Stanomir I., *op. cit.*, p. 57.

[20] Referitor la cea din urmă sărbătoare, nu fără însemnătate era presiunea exercitată de Biserica catolică poloneză (ierarhii manifestând o atitudine de rezervă față de Piłsudski), care încerca să dea victoriei în fața bolșevicilor o dimensiune exclusiv religioasă („miracolul de pe Vistula"), atribuind Mariei, proclamată Regină a Poloniei de regele Jan Kazimierz în 1656, meritul suprem de a salva națiunea de pericolul bolșevic.

[21] Merită remarcat că acest militantism romantic și absolutizare a libertății individuale, în ciuda experiențelor nefaste și tragice trăite de polonezi în secolul al XX-lea, își au în continuare numeroși adepți în rândurile intelectualilor, ceea ce a făcut ca dezbaterile din jurul Centenarului Independenței să fi stat sub semnul divergențelor de opinii, exact ca în anii interbelici. V. de ex., interviul cu prof. Andrzej Nowak, reputatul istoric polonez; *Waszym problemem jest, że nie dość szybko wymieramy*, „Gazeta Wyborcza. Duży Format", 15.10.2018.

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

rând). Mitul Independenței/Unirii va deveni de la un moment dat obiect de dispută pentru toți actorii scenei politice.

Istoricii citați mai devreme, aparținând unor generații diferite, trag aproape aceleași concluzii în ceea ce privește politicul interbelic, ceea ce face ca judecățile lor, deși aspru critice, să nu poată fi trecute cu vederea. Observațiile celor trei autori sunt formulate *post factum*, însă e de domeniul evidenței că nici în perioada care a urmat momentului 1918, în rândul elitelor politice și culturale din cele două țări nu a existat o unanimitate în ceea ce privește aprecierea Marii Uniri, respectiv a Independenței poloneze.

În numărul special al revistei *Vremea* dedicat celor douăzeci de ani de la Marea Unire și intitulat semnificativ *România eroică,* C-tin Noica publică un text *Cei care au supraviețuit Unirii* în care critică generația făuritorilor României Mari : „Ce au adus după războiu oamenii aceștia împăcați, dintr-odată cuminți, dintr-odată văduviți de ideal – se știe. Au adus prestigiul lor, nici vorbă, (...) au adus cu ei istoria, decorațiile, poezia patriotică, solemnitatea. Dar au adus și oboseala lor, oboseala aceea neașteptată și totală a învingătorului.

Există o trăsătură prin care (...) se caracterizează oboseala lor: e juridicismul mentalității lor de foști luptători. Oamenii aceștia cari știuseră să se bată și avuseseră meritul dar și norocul să învingă începură dintr-odată să vorbească despre drepturi și să încerce, împreună cu ceilalți eroi obosiți ai Occidentului învingător, instituirea unei Europe justițiare. Nu ne interesează acum câtă justiție există la temelia organizațiilor acelora de *pace echitabilă*(...). Ne interesează – și numai pentru noi, aci - devitalizarea pe care o aducea dintr-odată ideea aceasta de juridic înlocuind simțământul de istoric.

Nu s-au gândit că o îndreptățire istorică se trăiește și cel mult se proclamă, în timp ce un drept e sortit să se discute. De aceea, din profeți, înfăptuitori și păstrători, au devenit avocați.”[22]

Cuvintele lui Noica sugerează direct existența unui conflict de generații între făuritorii Marii Uniri și oponenții lor de peste ani, care se voiau și ei beneficiari cu drepturi depline ai acesteia. În Polonia interbelică exista un conflict asemănător, însă de natură pur politică. Conflictul polonez s-a iscat chiar între făuritorii independenței, opunându-i pe partizanii taberei federaliste, patronată de Piłsudski, celor din tabăra național – catolică cu Dmowski în frunte. Conflictul acesta va duce mai întâi la uciderea primului președinte al țării, Gabriel Narutowicz, ales cu voturile (printre altele) ale reprezentanților minorităților naționale împotriva majorității naționalist-conservatoare, iar în cele din urmă – la lovitura de stat din 1926 a lui Piłsudski soldată cu câteva sute de victime și instituirea unui regim cvasidictatorial condus din umbră de mareșalul însuși.

Noica nu era singurul intelectual român de atunci care specula pe seama presupusei opoziții inevitabile dintre „statul juridic” rezultat, în opinia sa, din Marea Unire, și un stat „sufletesc” bazat pe entuziasm și voință. În același număr

[22] Constantin Noica, *Cei care au supraviețuit Unirii,* „Vremea”, nr. de Crăciun, 1938.

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

din 1938 al revistei *Vremea,* găsim mai multe texte prezentând aceeași direcție de gândire. Ion Botaș publică un text intitulat *Unire juridică și Unire sufletească*, în care declară: „România a fost creiată de forțe transnaturale, de unde și misiunea ei cerească, de a reabilita omul, iar în 1918 nu s`a făcut decât o confirmare a acestei stări de fapt. Juridicul la noi deține o poziție subsidiară. Comoara noastră e capitalul de neînvins, sufletul, puterea puterilor, iar legătura am făcut-o prin aceasta, adecă pe veci".[23] La rândul lui, C. Delaturtucaia, întrebându-se *Cine a cucerit Ardealul*, oferă un răspuns în același stil patetic-pompos: „Cu (...) steaguri sdrențuite, destinul României cerea să cucerim noui lauri. Rămăsese însă ceva de neatins nici de puterea dușmanilor și nici de vitregia soartei. Era entuziasmul. [...] Poate de aceea Cehoslovacia a capitulat cu atât de grabnică hotărâre. Lipsea generației de la cârmă entuziasmul marilor înfăptuitori și conștiința strălucitului destin, singurele elemente importante cu care noi am biruit la 1919"[24].

Dacă tot ne-am propus un studiu comparativ între modurile de receptare a momentului istoric de la 1918 în cele două culturi, atunci trebuie să mai amintim că perioada comunistă ne-a adus în situații asemănătoare. Propaganda vremii impune o manieră bizară, paradoxală și cu totul confuză a aniversării momentului. Mai întâi, în anii stalinismului, marele eveniment nu era aniversat deloc, pe motiv că regimul „burghezo-moșieresc" instituit după 1918 era structural injust și dăunător intereselor „poporului" (în Polonia se mai invoca insistent responsabilitatea „regimului de asanare" pentru dezastrul anului 1939), ca după aceea, treptat, să se instituie tradiția celebrării momentului istoric fără a fi menționați (aproape deloc) autorii lui. Locul personalităților – actori ai scenei politice de adineaori era luat de personajul colectiv: poporul anonim. Această constatare este valabilă doar până la un punct însă; începând din anii `60 naționalismul reînvie puternic în discursul public, manifestându-se într-o combinație antinomică dintre particularismul naționalist și universalismul comunist, iar vechii lideri politici sunt, selectiv și nu fără rețineri, reabilitați. Tabloul epocii, și așa inevitabil sumar, ar fi și mai incomplet fără a aminti momentul 1968. Este anul triumfului, mai degrabă mediatic decât politic, al lui Ceaușescu (reacția la invadarea Cehoslovaciei), care deschide faza „independentistă" și „națională" a regimului lui autoritar. Același an, marcând semicentenarul independenței statale, la polonezi stă sub semnul protestelor studențești din martie, reprimate aproape cu sălbăticie de echipa lui Gomułka, și al furiei antisemite ce n-are cum să nu amintească de atmosfera interbelică. Demonii societății poloneze revin așadar, iar ideologia comunistă, teoretic predispusă să-i elimine din spațiul public, își dovedește atunci totala neputință.

Comunismul ne-a impus, polonezilor și românilor, aproape aceeași hermeneutică a istoriei, dar trebuie să recunoaștem că și în zilele noastre de *anarhie interpretativă* nu ne deosebim în ceea ce privește abordarea politic-instrumentală a Centenarului. În țările noastre predomină festivismul lipsit de

[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem.*

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)

reflecție critică, ce amintește insistent de atmosfera interbelică. Dacă ne uităm la evenimentele anului 2018, dar și la cele din anii imediat premergători Centenarului, constatăm cu tristețe că am pierdut încă o dată ocazia unei dezbateri autentice despre împrejurările în care au avut loc Marea Unire și, respectiv, Recâștigarea Independenței, dar și despre consecințele în timp ale acestora. În felul acesta s-ar putea să ne condamnăm, la modul fatal, să repetăm greșelile trecutului...

Bibliografie

Boia, L., 2009, *„Germanofilii". Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, Humanitas.

Boia, L., 2017, *În jurul Marii Uniri de la 1918. Națiuni, frontiere, minorități*, București, Humanitas.

Chwalba, A., 2018, *Wielka wojna Polaków. 1914-1918*, Varșovia, PWN.

Cipăianu, G., V. Vesa (coord.), 2000, *La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

Gosk, H., E. Paczoska (coord.), 2015, *Przed i po. Wielka Wojna w literaturach Europy Środkowej i Wschodniej*, Varșovia, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki UW.

Hrenciuc, D., 2005, *România și Polonia 1932-1939. Relații politice și diplomatice*, Suceava, Editura Universității din Suceava.

Kielak, D., M. Makowska, J. Niewiarowska (coord.), 2016, *Między pamięcią a projektem przyszłości. Doświadczenie historii w literaturze polskiej lat 1914-1918*, Varșovia, Wydawnictwo UKSW.

Kornat, M., M. Willaume, M. Wołos (coord.), 2017, *Polonais et Roumains dans la Première Guerre Mondiale. Etudes et essais*, Cracovia, Wydawnictwo Naukowe UP.

Lipski, J. J., 1994, *Katolickie Państwo Narodu Polskiego*, Londra, Aneks.

Miłosz, C., 2000, *Wyprawa w dwudziestolecie*, Cracovia, Wydawnictwo Literackie.

Olszewska, J. M., 2004, *Człowiek w świecie Wielkiej Wojny. Literatura polska z lat 1914-1919 wobec I wojny światowej. Wybrane zagadnienia*, Varșovia, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki UW.

Pomian, K., 2018, *Na lewo jest każdy, kto nie jest endekiem,* interviul luat de M. Stasiński, „Gazeta Wyborcza", nr. din 29-30 septembrie.

Schmitt, J. O., 2018, *România în 100 de ani. Bilanțul unui veac de istorie*, București, Humanitas.

Scurtu, I., 2001, *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*, București, RAO.

Skórczewski, D., 2013, *Teoria – literatura – dyskurs. Pejzaż postkolonialny*, Lublin, Wydawnictwo KUL.

Stanomir, I., 2018, *La Centenar. Recitind secolul României Mari*, București, Humanitas.

Tudorancea, R., 2015, *Frontul de acasă. Propagandă, atitudini și curente de opinie în România primului război mondial*, București, Eikon.

Wapiński, R., 2006, *O obyczajowości Polaków przełomu epok. Od schyłku XIX stulecia do wybuchu II wojny światowej*, Gdansk, Wydawnictwo Oskar.

Żarnowski, J. (coord.), 2011, *La Pologne et la Roumanie dans l`Europe de l`entre-deux-guerres et dans les années de guerre 1939-1945*, Colloque de la Comission d'historiens polonais et roumains, Varșovia, Instytut Historii PAN.

BDD-A31629 © 2019-2020 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:18 UTC)